

УДК: 331.25
DOI: 10.36919/2312-7812.1.2022.96

К.М. Горбенко

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

У статті проведено комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів пенсійної системи України. Проаналізовано сучасний фінансово-економічний стан і проблеми функціонування Пенсійного фонду України. Досліджено причини неефективного його функціонування. Висвітлено зростання економіко-демографічного навантаження на пенсійну систему.

Особлива увага приділяється аналізу що функціонує солідарної пенсійної системи, аналізуються розміри пенсійних виплат за видами пенсій, висвітлюються недоліки солідарної пенсійної системи. Розкрито суть накопичувального пенсійного забезпечення як другого етапу пенсійної реформи, охарактеризовано механізм накопичення та показано його ефективність. Значна увага приділяється необхідності запровадження недержавного пенсійного страхування та його позитивним сторонам. На прикладі закордонних країн показано його доцільність та ефективність. Проведено порівняльний аналіз пенсійної системи України та закордонних країн і на цій основі розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності пенсійної реформи в Україні.

На сучасному етапі в умовах політичної, соціальної та фінансової нестабільності в Україні здійснюється реформування вітчизняної пенсійної системи. Реформування української економіки передбачає створення в ній ряду ефективних механізмів соціального захисту громадян. Тому, найважливішим завданням, що стоїть перед державою є питання пенсійного забезпечення громадян. Оскільки пенсійне забезпечення займає важливе місце у соціально-економічному розвитку країни та має прямий вплив на рівень життя і добробут людей. Цей вид страхування є реальною потребою українського населення, вдовольнити яку іншими шляхами неможливо. Саме пенсійне забезпечення, серед усіх видів соціального страхування має найбільшу кількість отримувачів виплат, що потребує значних фінансових коштів.

The article provides a comprehensive study of the theoretical and practical aspects of the pension system of Ukraine. The current financial and economic situation and problems of the functioning of the Pension Fund of Ukraine are analyzed. The reasons for its inefficient functioning have been investigated. The growth of the economic and demographic burden on the pension system is highlighted.

Special attention is paid to the analysis of the functioning joint pension system, the amounts of pension payments are analyzed by types of pensions, and the shortcomings of the joint pension system are highlighted. The essence of accumulative pension provision as the second stage of the pension reform is revealed, the mechanism of accumulation is characterized and its effectiveness is shown. Considerable attention is paid to the need to introduce non-state pension insurance and its positive aspects. Its expediency and effectiveness are shown on the example of foreign countries. A comparative analysis of the pension system of Ukraine and foreign countries was conducted, and on this basis proposals were developed to improve the effectiveness of the pension reform in Ukraine.

At the current stage, in the conditions of political, social and financial instability, the domestic pension system is being reformed in Ukraine. Reforming the Ukrainian economy involves the creation of a number of effective mechanisms for the social protection of citizens. Therefore, the most important task facing the state is the issue of pension provision for citizens. Since pension provision occupies an important place in the socio-economic development of the country and has a direct impact on the standard of living and well-being of people. This type of insurance is a real need of the Ukrainian population, which cannot be met in other ways. It is pension provision,

among all types of social insurance, that has the largest number of beneficiaries, which requires significant financial resources.

Ключові слова: пенсійна система, солідарна система, недержавне пенсійне забезпечення, пенсійний вік, трансферти.

Key words: pension system, solidarity system, non-state pension provision, retirement age, transfers.

Постановка проблеми. Проблема ефективного функціонування пенсійної системи є однією з найактуальніших, оскільки Пенсійний фонд здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення і по суті виступає гарантом стабільності державної системи пенсійного забезпечення.

Зменшення ділової активності працездатного населення, стрімкий розвиток процесу «старіння нації» та відтік працездатного населення задля трудової міграції є основними причинами неефективності діяльності сучасної системи пенсійного забезпечення. Оскільки в Україні наявна трирівнева система пенсійного забезпечення, то на рівні із реформуванням солідарної частини виникає також необхідність ефективного розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, яка дасть змогу громадянам на добровільній основі накопичувати фінансові ресурси. Насамперед покращення недержавного пенсійного забезпечення необхідно почати із його фінансових інститутів, а саме із недержавних пенсійних фондів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених економістів, котрі досліджували ці питання у своїх наукових працях, зазначимо наступних: І. Сирота, О. Василук, Б. Зайчук, М. Захарко, О. Коваленко, З. Коровіна, Л. Ларіонова, О. Мельник, О. Огій, К. Окольніков, Д. Остапенко, В. Шумський, В. Діхтерьова та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Основою соціального захисту населення, а головним чином осіб, що втратили працездатність внаслідок досягнення пенсійного віку є пенсійне страхування. Пенсійний фонд України бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері пенсійного страхування, забезпечує збирання та акумулювання страхових внесків, повне і своєчасне фінансування витрат на виплату пенсій і допомоги на поховання і здійснює контроль за цільовим використанням коштів.

Пенсійна система України — сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії. Пенсійна система України в сучасному вигляді започаткована в січні 2004 року і містить у собі відносини по формуванню, призначенню і виплаті пенсій в трирівневій пенсійній системі [1, с. 5].

Усі три рівні активно реформуються. Проте, останніми роками процес загальмувався: реформування першого рівня досі не завершено, другий рівень досі не введено, третій рівень повільно розвивається без державної підтримки.

Створення Другого рівня пенсійної системи означатиме запровадження в нашій країні системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування. Суть такої системи полягатиме у тому, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи накопичуватиметься у єдиному Накопичувальному фонді та обліковувати-

меться на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян які (та на користь яких) сплачуватимуть такі внески. Ці кошти інвестуватимуться в економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів.

Рис. 1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

Кошти, що обліковуватимуться на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян будуть власністю цих громадян, і вони зможуть скористатись ними при досягненні пенсійного віку (або, у випадках передбачених законом, раніше цього терміну, наприклад у випадку інвалідності). Виплати з Накопичувального фонду будуть здійснюватись додатково до виплат із солідарної системи.

Третій рівень — недержавний пенсійний фонд (НПФ) — юридична особа, що створена відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», яка має статус неприбуткової організації, проводить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників НПФ та здійснення для них пенсій-

них виплат. Усі адміністративні функції НПФ (облік, укладення договорів, пенсійних контрактів тощо), виконує адміністратор НПФ та діє від імені НПФ [4].

НПФ базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Розмір пенсійних виплат залежить від розміру пенсійних внесків, терміну, протягом якого ці внески накопичувалися і розміру отриманого на них інвестиційного доходу. Ці виплати здійснюються незалежно від отримання виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням.

Варто звернути увагу на те, що рівень заощаджень населення України не є на високому рівні, тому і рівень вкладів, що трансформуватимуться в інвестиції, знаходитиметься на цьому ж рівні. Для тих, хто має грошові кошти і готовий їх інвестувати, на шляху зустрічаються певні перешкоди: обмеження щодо вкладання активів у ті чи інші фінансові інструменти, що зумовлено недосконалістю законодавства.

Проте, сьогодні пенсіонери отримують пенсії з солідарної системи, що базується на засадах солідарності та субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом. Солідарна пенсійна система має на меті забезпечити мінімальною, а головним чином гарантованою пенсією кожного громадянина після виходу на пенсію, від імені держави. Така система є елементом соціального захисту. Фінансування таких виплат відбувається шляхом обов'язкових відрахувань від заробітної плати громадян до Пенсійного фонду України.

Солідарна система на сучасному етапі розвитку вже не здатна забезпечувати достатній рівень пенсій, тому реформування пенсійної системи повинно відбуватись не лише внаслідок реформування солідарної системи, а і шляхом впровадження в активне користування накопичувальної системи, розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення та заохоченням недержавних організацій.

На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 2767 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення пенсій різним категоріям осіб за єдиним законом», який, зокрема, передбачає запровадження з 01.01.2017 обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, або, як її ще називають, другого рівня пенсійної системи.

Обов'язковому страхуванню в накопичувальній системі підлягатимуть особи до 35-річного віку. Також у накопичувальній системі передбачено добровільна участь, в якій можуть взяти участь особи віком від 36 до 55 років. Ставка внеску становитиме 2 % і щорічно збільшуватиметься на 1 % — до 7 %. Кошти, які обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку учасника другого рівня, є його власністю та підлягають успадкуванню[3].

Зараз в Україні дуже активно обговорюють необхідність підвищення пенсійного віку для жінок та чоловіків до 65 років. Слід знати, що середня тривалість життя в нашій країні складає 72 роки. Для прикладу, можна познайомитись із тривалістю життя та віком виходу на пенсію мешканців різних країн.

Таблиця 1

Вік виходу на пенсію у країнах світу у 2021 р.

Країна	Пенсійний вік	
	для жінок	для чоловіків
Україна	65	65
Великобританія	65 (з 2020)	65
Грузія	65	65
Франція	58	62
Естонія	63 (з 2016)	63
Казахстан	58	63
Польща	60	65
Словенія	60	65
Угорщина	62	62

Як бачимо із наведеної таблиці 1 пенсійний вік як для жінок, так і для чоловіків в Україні наближається до рівня інших країн.

На початку місяця був опублікований проєкт останньої версії меморандуму про співпрацю України з МВФ за програмою розширеного фінансування EFF. Документ передбачає прийняття закону про пенсійну реформу - кінець березня 2017 року. Також, згідно з документом, уряд повинен поступово підвищувати пенсійний вік: для чоловіків - на чотири місяці щороку, починаючи з липня 2017 року, для жінок - на шість місяців після 2021 року, до тих пір, поки для обох категорій пенсійний вік досягне 63 років - у 2027 році [6].

На сьогодні пенсійні виплати не можуть забезпечити мінімальних потреб пенсіонерів. Слід відзначити, що складність умов перехідного періоду змушують пенсіонерів здійснювати пошук місць працевлаштування, що суттєво збільшує рівень безробіття працездатного населення. Крім цього, зростання чисельності пенсіонерів призводить до збільшення пенсійного навантаження на працюючих громадян і на сьогодні спостерігається зростання частки населення, яке виходить на пенсію до настання пенсійного віку користуючись пільговими умовами й за вислугою років.

За час незалежності України середній розмір місячної пенсії за віком мав тенденцію до збільшення, у 2019 році (2648,2 грн), а у 2021 році (3539,0 грн). Середній розмір пенсії у 2021 році збільшився на 424,5 грн, при тому, що пенсії для абсолютної більшості людей залишаються мізерними. Кошти, яких потребує їх виплата в масштабі країни, величезні, а їх сума з року в рік зростає темпами, несумісними з можливостями економіки.

При тому, що пенсії для абсолютної більшості людей залишаються мізерними (середній розмір місячної пенсії сьогодні становить 3507,5 грн і лише 3% отримують пенсії більші за 4500 грн), кошти, яких потребує її виплата в масштабі країни, величезні, а їх сума з року в рік зростає темпами, несумісними з можливостями економіки. У 2019-му частка пенсійних видатків сягала 17,2% ВВП (найвищий показник серед країн Європи), тоді як середня пенсія українця, навпаки, є найнижчою.

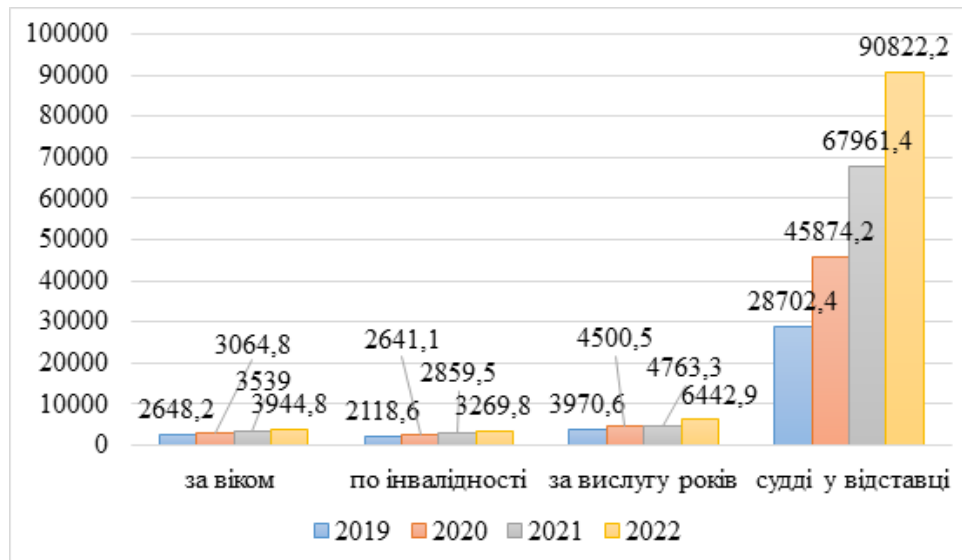

Рис.2. Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам пенсіонерів

усіх категорій 2019-2022 р., грн. [4]

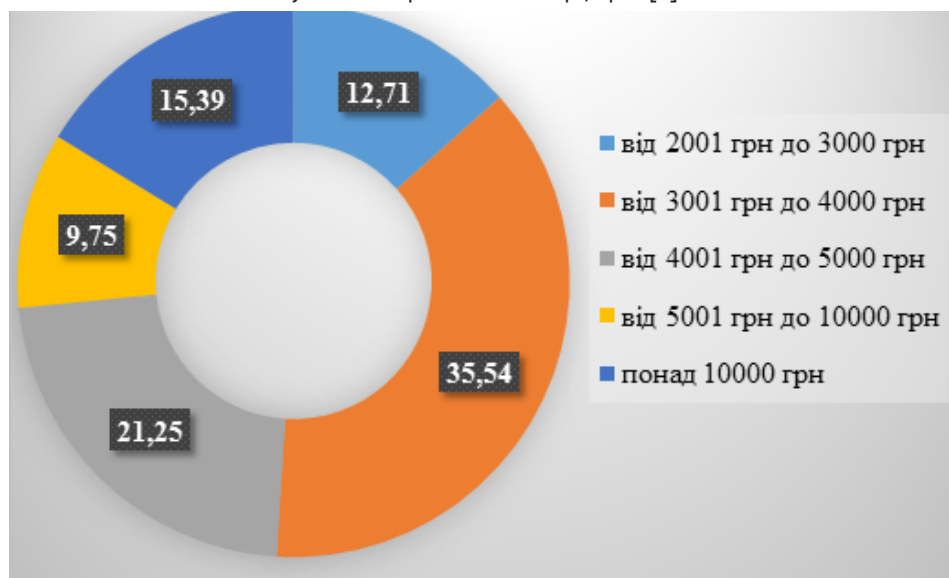

Рис. 3. Розподіл пенсіонерів усіх категорій за розмірами місячних пенсій на 01.01.2022,% [4]

За інформацією Державної служби статистики України, станом на 01.01.2022 р. - 3,25 мільйона українців отримують пенсію за віком — в середньому 3 991,5 грн, а мінімальну — всього 1934 гривні отримують 4,8 млн осіб. Найбільший відсоток від загальної кількості пенсіонерів, а саме 35 % (3,85 млн) осіб отримують пенсію у розмірі від 2001 грн до 3000 грн. За даними Державної служби статистики, пенсії у понад 10 тис. грн отримують близько 15,5 тис. осіб. Найвищі пенсії отримують судді у відставці (таких понад 4 000 осіб) в розмірі 90,8 тис. гривень. Нардепи живуть на пенсію в розмірі 130,0 тис. гривень.

Зі звітності Пенсійного фонду України (ПФУ) випливає, що його дефіцит у 2021 році становив 9,1 млрд грн (за 2020 рік - 13,2 млрд грн). За січень-червень 2022 року доходи ПФУ становлять 272,2 млрд грн, з них 183,2 млрд - власні доходи, 89,5 млрд - надходження з держбюджету на фінансування витрат. За аналогічний період 2021 року доходи ПФУ становили 245,9 млрд грн.

Водночас у ПФУ зазначають, що план надходжень від єдиного внеску, розподіленого на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у січні-червні 2022 року, виконано на 98,5% - із запланованих 170,1 млрд грн від ЄСВ надійшло 167,5 млрд.

Основним фактором виникнення дефіциту Пенсійного фонду України є тіньові доходи фізичних осіб. У Державному реєстрі фізичних осіб платників податків зареєстровано 44,1 млн фізичних осіб. З них економічно активне населення (віком від 15 до 70 років) на підконтрольній території — 29,6 млн осіб, однак із них 4,1 млн осіб протягом останніх десяти років не отримували доходи. Слід допускати, що їх значна кількість стала трудовими мігрантами. Зокрема, не отримували доходи у 2019 р. 11,8 млн осіб [6]. Така ж кількість громадян була активними платниками податків. Їх кількість за минуле десятиріччя зменшилася понад як на чверть. Так кількість громадян у тіні зрівнялася з кількістю офіційно працюючих. Проблема тінізації доходів громадянами створює проблеми для стійкості бюджетної та пенсійної систем. Для того, щоб зменшити дефіцит Пенсійного фонду України потрібно збільшити кількість тих, хто платить.

Держава насамперед повинна забезпечити всіма необхідними умовами суб'єктів майбутнього пенсійного забезпечення, шляхом надання усіх можливостей для заробітку достойної зарплатні і як результат достойної пенсії у майбутньому. А опіка держави повинна бути спрямована, головним чином, лише на тих, хто не міг працювати чи не зміг заробити на гідну пенсію з відповідних на те причин.

У зв'язку з цим, пропонуємо напрямки вдосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні:

- скасування ряду пенсійних пільг для певних категорій осіб;
- оптимізація сфери нарахування пенсій, зменшення навантаження на розподільну систему;
- фактичне впровадження та удосконалення трирівневої пенсійної системи;
- подолання тінізації економіки шляхом реформування податкової системи.

Що стосується перспектив розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є достатні можливості для її функціонування, але наразі найбільш

стримуваним чинником для її розвитку є низька заробітна плата більшості населення України та його недовіра до страхових компаній зі страхування життя, недержавних пенсійних фондів і комерційних банків, що відкривають пенсійні рахунки. Подолати ці проблеми можливо коштом створення в країні значного прошарку середнього класу засобом сприяння розвитку малого та середнього підприємництва та зростання довіри до фінансових установ — учасників системи недержавного пенсійного забезпечення, що потребує вдосконалення вітчизняного законодавства [9].

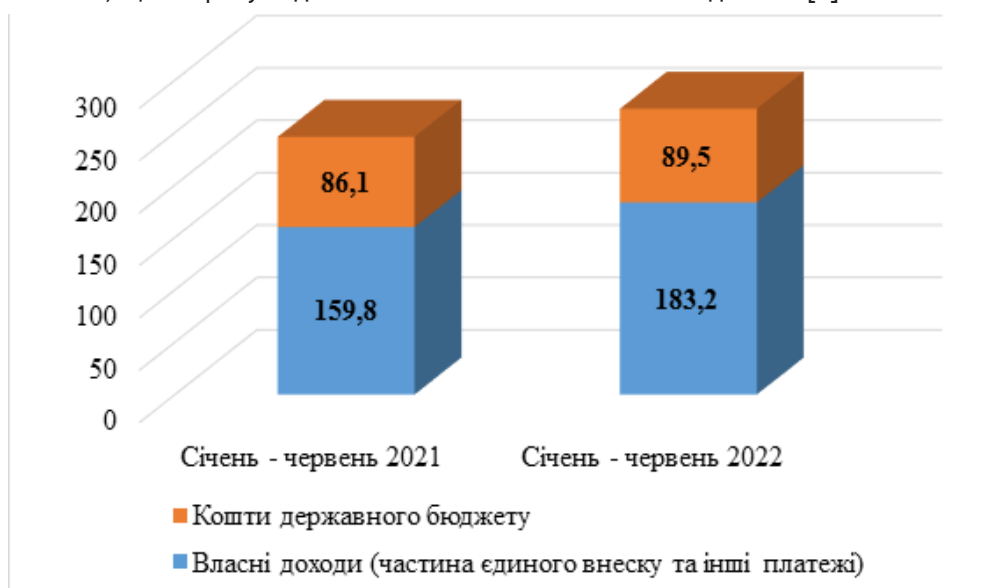

Рис. 4. Динаміка доходів Пенсійного фонду України, млрд. грн.[4]

Оскільки загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення, як солідарне, так і накопичувальне, не може повністю розв'язувати соціальні проблеми в Україні, одним із головних завдань реформування пенсійної системи країни є формування недержавного пенсійного страхування. Недержавні пенсійні фонди є третім рівнем пенсійної системи, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбаченому законодавством. Проведені дослідження свідчать, що найкращого розвитку ця система досягла у Великобританії, де державна середня пенсія за віком є найменшою серед розвинутих країн, а коефіцієнт заміщення складає 21-87 %. Це спонукає населення, що працює, підвищувати свій рівень пенсійного забезпечення, накопичуючи кошти у приватних пенсійних фондах та через індивідуальні пенсійні програми [8].

Відповідно до Закону України від 09.07.2003 № 1057-IV «Про недержавне пенсійне забезпечення» воно здійснюється недержавними пенсійними фондами, компаніями зі

страхування життя та банківськими установами, які мають право на відкриття пенсійних депозитних рахунків для здійснення індивідуальних пенсійних запозичень. Така система є подібною до пенсійних систем Німеччини, Швеції, Великобританії, де починаючи з 30-річного віку молодь починає відраховувати частку заробітку до недержавного пенсійного фонду. Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється шляхом укладання контракту між пенсійним фондом і його власником. Гроші накопичуються на рахунку недержавного пенсійного фонду, інвестуються і з часом виплачуються у вигляді додаткових пенсій. Таким чином, всі учасники фонду забезпечують собі гідні умови життя на пенсії, що заохочує працююче населення до участі у недержавних пенсійних фондах.

Накопичувальну пенсійну систему держава має запропонувати кожному, однак, українець повинен мати право відмовитись від неї та самостійно збирати кошти на старість через пенсійні чи страхові фонди в Україні або за кордоном.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що нинішній стан пенсійної системи України є недосконалим, та потребує помітних змін, як в соціальних, так і в економічних сферах. Наша пенсійна система є досить нерозвиненою в порівнянні з іншими системами світу, тому потрібно вдосконалювати пенсійне забезпечення, спираючись на закордонний досвід.

Різке скорочення частки соціальних внесків в Україні роках впливає на доходи ПФУ та фінансування шляхом коштів державного бюджету. Як наслідок, існує системний дефіцит власних фінансових ресурсів ПФУ. В цілому солідарна пенсійна система фінансово не спроможна забезпечити пенсійні виплати в повних обсягах. Натомість третій рівень пенсійної системи мало розвинений в Україні. Вказані проблеми зумовлюють низький рівень фінансового забезпечення пенсіонерів. Пенсійні виплати в Україні протягом досліджуваного періоду трансформації ПФУ перебувають на низькому рівні та мало диференційовані залежно від професії та категорії громадян.

На сучасному етапі розвитку солідарна система вже не здатна гарантувати необхідний рівень пенсій, тому реформування Пенсійного фонду повинно відбуватись користуючись з впровадження в активне користування накопичувальної системи, внаслідок реформування солідарної системи, заохоченням недержавних організацій та розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення. З метою реалізації основних завдань сталого людського розвитку необхідний комплексний підхід до розв'язання вищеперерахованих проблем, оскільки уривчасте розв'язання окремих питань призведе до погіршення показників діяльності та розбалансування Пенсійного фонду України.

В Україні, попри розроблену концепцію пенсійної реформи, наразі працює лише перший і третій рівні пенсійної системи. Солідарна пенсійна система вже не в змозі забезпечити гідний рівень життя громадянам пенсійного віку, а система недержавного пенсійного забезпечення нині займає вагоме місце та набуває популярності серед послуг на фінансовому ринку та серед населення. Однак для подальшого розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення обов'язковим є: проведення масштабної інформаційної кампанії, щоб підвищити обізнаність населення в даній сфері

та стимулювати його здійснювати пенсійні заощадження, створення для цього визначених передумов; запровадження заходів впливу на суб'єктів недержавних пенсійних фондів задля підвищення рівня прозорості діяльності НПФ; запровадження системи публічної оцінки фінансового стану НПФ; запровадження в законодавстві загальних положень про управління ризиками; сприяння зростанню реальних доходів населення [10].

1. *Александрова Г.М., Кондакова Ю.Б.* Сучасний стан пенсійної системи України / Г. М. Александрова, Ю. Б. Кондакова / Молодий вчений 2016 № 6. С. 4-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_4; 2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» №1057-IV від 7.07. 2003р. / Відом. Верхов. Ради України 2003 № 47 — 48. Ст. 372; 3. *Дем'янчук, Ольга Іванівна (Olha Demianchuk) та Вербова, Анна-Марія Володимирівна (Anna-Mariia Verbova)* (2021) Сутність та сучасний стан розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні (Essence and Current State of Non-State Pension Funds' Development in Ukraine). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. (23(51)). с. 55-61; 4. Веб-сторінка Державної служби статистики України-[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 5. Доходи пенсійного фонду за 1 півріччя 2022 -[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3526251-dohodi-pensijnogo-fondu-za-i-pivricca-na-cvert-perevisilitorisnij-pokaznik.html>; 6. *Касперович Ю. В.* Підвищення результативності проведення т. зв. «нульового» одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб для поліпшення податкової культури та детінізації економіки - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-04/nulova-deklaratsiya.pdf>; 7. *Мельничук В. Г.* Пенсійна реформа: спроба № 3/ В. Г. Мельничук /Український тиждень.2015 № 20 С. 13-17; 8. *Грицина О. В.* Пенсійна реформа в Україні та її перспективи [Електронний ресурс] / О. В. Грицина, О. В. Божанова, О. В. Шолудько, І. М. Тофан, А. В. Колодій / Економічний вісник Дніпровської політехніки 2021 № 2 С. 52-59. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2021_2_7; 9. *Яковленко М. С.* Пенсійний фонд України як суб'єкт вирішення спорів у сфері соціального забезпечення [Електронний ресурс] / М. С. Яковленко / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.2021. - Вип. 65. С. 416-419. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2021_65_77; 10. *Назаренко Я. Я.* Недержавні пенсійні фонди в Україні: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Я. Я. Назаренко, О. В. Жулин, Н. П. Теслюк, А. І. Вербицька / Бізнес Інформ. 2021 № 6 С. 213-218. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_6_30

1. *Aleksandrova H.M., Kondakova Y.B.* Modern state of the pension system of Ukraine / G. M. Aleksandrova, Yu. B. Kondakova / Young scientist 2016 No. 6. P. 4-8. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_4; 2. Law of Ukraine «On non-state pension provision» №1057-IV dated 07.07. 2003 / Known Verkhov. Council of Ukraine 2003 № 47-48. Art. 372; 3. *Demianchuk, Olha Demianchuk and Verbova, Anna-Mariia Verbova* (2021) Essence and Current State of Non-State Pension Funds' Development in Ukraine). Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». «Economics» series: a scientific journal. (23(51)). with. 55-61; 4. Web page of the State Statistics Service of Ukraine-[Electronic resource]. — Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 5. Income of the pension fund for the first half of 2022 - [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3526251-dohodi-pensijnogo-fondu-za-i-pivricca-na-cvert-perevisilitorisnij-pokaznik.html>; 6. *Kasperovych Yu. V.* Increasing the effectiveness of the so-called «zero» one-time (special) voluntary declaration of assets of natural persons to improve tax culture and detinize the economy - [Electronic resource]. Access mode: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-04/nulova-deklaratsiya.pdf>; 7. *Melnychuk V. G.* Pension reform: attempt

No. 3/ V. G. Melnychuk /Ukrainian week.2015 № 20 P. 13-17; 8. *O. V. Hrytsina* Pension reform in Ukraine and its prospects [Electronic resource] / O. V. Hrytsina, O. V. Bojanova, O. V. Sholudko, I. M. Tofan, A. V. Kolodiy / Economic Bulletin of the Dnipro Polytechnic 2021 No. 2, pp. 52-59. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2021_2_7; 9. *Yakovlenko M. S.* The Pension Fund of Ukraine as a subject of dispute resolution in the sphere of social security [Electronic resource] / M. S. Yakovlenko / Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pravo.2021. - Vol. 65. P. 416-419. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2021_65_77; 10. *Ya. Ya. Nazarenko* Non-state pension funds in Ukraine: problems and development prospects [Electronic resource] / Ya. Ya. Nazarenko, O. V. Zhulin, N. P. Teslyuk, A. I. Verbytska / Business Inform. 2021 No. 6, pp. 213-218. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_6_30.